

A 70 éves Bán Imre köszöntése

Bán Imre, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetének tanszékvezető professzora, az irodalomtudomány doktora 70 évvel ezelőtt: 1905. december 2-án született.

45 éve tanít megszakítás nélkül: 1930-tól 1952-ig Gyöngyösön volt gimnáziumi tanár, majd a debreceni egyetem tisztelte meg nagyhírű régi magyar irodalomtörténeti katedráját az ő meghívásával. Bán Imre a magyar tanártársadalom és irodalomtörténetírás ama nagy nemzedékének egyik reprezentánsa, amelyik az Eötvös Collegium és a párizsi Sorbonne neveltjeként még mint eleven örökséget ismerhette meg a századforduló filológiai kutatási módszereit, de már frissen fogadta be az újat is: az egyetemi évek alatt Horváth János iskolát teremtő tanítását, majd érettebb fővel a marxizmus világnézetét. Egész pályáját végigkísérő egyháztörténeti, könyvtörténeti, könyvtártörténeti vizsgálódásai; a monográfia, a nagyívű pályakép szintézis-típusa iránti vonzalma; a manierizmus és barokk körébe vágó kezdeményező stílus-történeti kutatásai — hogy csak néhány területét említsük szerteágazó munkásságának — jól jelezhetik az egységes életművé elrendeződő inspiráló hatások rétegződését.

A nyelvek és tudományterületek korlátait nem ismerő filológus-irodalomtörténész Bán Imre hatalmas ismeretanyag birtokosa. Különböző tanulmányaiból kitetsző anyagfeldolgozó lelkiismeretessége, valamint az ismeretterjesztés és tudományosság elveit harmonikusan elegyítő szövegkiadói buzgalma éppúgy bizonyítja ezt, mint Apácai-monográfiája. Az Apácai-könyv-lábjegyzetekbe szorított, szerteágazó felismerései és gazdag párhuzamai szinte egy második monográfia anyagát sűrítik — nem egyszer az önálló sodás lehetőségével. Apácai a *Magyar Encyclopaedia* latin nyelvű bevezetőjének e szép soraiban: „Ha tehát a legnagyobbra törekvő, az idő gyümölcsét nem keressük, barmok módjára, dicsőség nélkül fogunk meghalni” — Bán Imre intuíciója szerint „az emberméltóság dantei szépségű szavait írja le az idő gyümölcséről és a dicsőségről”. És idézi is mindjárt Dante *Commedia*-jának Ulysses-jelenetét, megadván hozzá a fontosabb antik források és modern értelmezések szakirodalmát. És a lábjegyzet több mint egy évtized múltán, valóban tanulmányá önállósodik! (Megjegyzendő, hogy a *Dante Ulyxese* ... című dolgozat — *Studia Litteraria* 1971. 27–37. — a magyar dantológia egyik legautentikusabb, a hagyományos hazai értelmezéssel szembeforduló tanulmánya Bán Imrének csak egyik írása a Nagy Firenzeiről. Műhelyében régóta készülődik egy Dante-életrajz és — kommentár is. Ez a fölöttébb nehéz anyaggal birkózó kettős kötet filológusi munkásságának páratlan betetőzése lehetne, hiszen Dantéről nincsen érvényes modern életrajzunk, az újabb kommentárok pedig csak Babits magyarázatainak bővítései.)

Klanczay Tibor Zrinyije után (1954, 1964) mindmáig Bán Imre Apácai-könyve (1958) a második marxista nagymonográfia a régi magyar irodalom köréből. Ez a filológiai teljességre törekvő irodalomtörténeti szintézis — ahogyan műfaját a szerző meghatározza — szerteágazó hatalmas tudománytörténeti anyagot vizsgál és rendez. Többek között nemcsak a *Magyar Encyclopaedia* elemzése, de enciklopédia az európai és a magyar XVII. századról is. A kitűzött feladat nehézségeit és a bevégzett munka értékét mérlegelte már a szakkritika, ünnepi köszöntőkben a feltétlenül új kiadásra érdemes Apácai-monográfiának csak a Bán Imre-pályaképen belüli szerepét, mindenekelőtt újabb feladatokra ösztönző hatását emelhetjük ki. Köztudott, hogy Apácai *Encyclopaedia*-jának nem készült el tervezett grammatikai-retorikai fejezete, „ezt az anyagot nem tudta magyarra fordítani Apácai Csere János”, mert „nálunk a szép szó kultusza a XVIII. század utolsó harmadáig annyira a latin nyelvhez volt kötve, hogy *elméletét* magyarul lehetetlen volt megfogalmazni”. Apácai monográfusának kettős értelemben is életművet kiteljesítő szép gesztusa, hogy „ezt az anyagot”, a régiség poétikai-irodalomelméleti ismeretanyagát külön kismonográfiában rendszerezte. Az *Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI–XVII. században* című hatíves könyvecskéről van szó, amelyben Bán Imre

utólag mintegy „hozzáadja” Apácai *Encyclopaedia*-jához a retorikai fejezetet, valóban teljessé téve a XVIII. század magyar enciklopédiáját és a maga irodalomtörténetírói életművét.

Stílustörténeti vizsgálódásainak köréből elég legyen csak három fontos munkáját említenünk: beszámolóját a velencei barokk kongresszus eredményeiről és tanulságairól (FK 1956. 498–508.), a *Fejedelmeknek serkentő órája* című Prágai András-tanulmányt (It 1958. 360–373.) és a *Barokk* című antológiát (1962, 1963, 1968). Bán Imrét e munkái nemcsak az immár két évtizedes múltra visszatekintő marxista stíluskutatás kezdeményezőinek sorába állítják, de jelzik azt is, hogy elemző érzékenysége a régi magyar irodalom esztétikai élményt nyújtó művei esetében is erős. Tanulmánykötetbe, önálló kiadványba kínálózó egyéb számtalan dolgozata — a Karthauzi Névtelenről, Janus Pannoniusról, Heltairól, Balassiról, Szenci Molnárról, Szepesi Csomborról, Gyöngyösiről, Csokonairól, a debreceni diákköltészetéről stb. stb. — hasonlóképpen ezt példázzák.

Nem lenne teljes a hetvenes évek Bán Imre pályaképeinek körvonalazása, ha nem emlitenénk végül megszámíthatatlan szakkritikáját, fáradhatatlan lektoráló tevékenységét. Az elmúlt negyedszázadban nem volt olyan jelentős mű vagy vélemény-nyilvánítási alkalom a régi magyar irodalom kutatásában, amelynek kapcsán Bán Imre ne hallatta volna hangját.

És legvégül a tanárról, ifjabb kutatók mentoráról szólnék ismét. Nem vagyok megmondatója, hány Télemakhosz körül bábáskodott, hadd tanúsítsam hát saját példámon csupán, mily odaadó figyelemmel kísérte kezdők munkáját is. Másodéves egyetemi hallgató koromban fordultam hozzá segítségért először, és ő 1957. október 29-én kelt válaszában sietett kitüntetően „Kedves Kollégám”-nak szólítani. Azóta szép közös munkáink is voltak (a szikszói Szepesi Csombor Gimnázium avatása, a *Búcsú Váradtól* új fordításainak értékelése, Moldova György *Negyven prédikátor* című regényének lektorálása vagy az anyaggyűjtés Weöres Sándor készülő költészeti antológiájához, nekem azonban — s vélem együtt bizonyára minden közeli és távoli tanítványának — Bán Imre ma is csak „Professzor Úr”.

Isten éltesse még sokáig!

Kovács Sándor Iván

Intézeti hírek

(1974. július 1—december 31.)

November 21-én a Francia Köztársaság budapesti nagykövete ünnepélyes fogadás keretében nyújtotta át *Sötér István* akadémikus, intézeti igazgatónak az Arts et Lettres rendtiszti fokozatát.

*

Intézetünk külföldi vendégei. *Louis Hay* professzor, a CNRS igazgatóságának tagja *Köpeczi Béla* elvtársnak, az MTA főtitkárának meghívására egy hetet töltött Magyarországon s tárgyalásokat folytatott az Akadémia különböző szerveivel és intézeteivel. Intézetünkben *Bene Edé* és *Nyirő Lajos* fogadta. — *Jean Weisberger*, a brüsszeli egyetem tanára, az AILC alelnöke szeptember elején az Akadémia különmeghívottjaként tíz napot töltött Magyarországon s Intézetünkben „Aspects de l'espace romanesque: le Lazarillo de Tormés, Grimmshausen et Defoe” címmel előadást tartott. — *David H. Malone*, az University of Southern California összehasonlító tanszékének professzora szeptemberben előadást tartott Intézetünkben „Ontology and Literary Realism” címmel. — *Lomidze* akadémikus, a Gorkij Világ-irodalmi Intézet főmunkatársa novemberben előadást tartott Intézetünkben a szocialista

realizmus kérdéseiről. — *J. J. Slomka*, az NDK Központi Irodalomtudományi Intézete osztályvezetője novemberben négy napot töltött Magyarországon s Intézetünkben a Reneszánsz-kutató Csoport tagjaival folytatott megbeszéléseket. — *P. Palavestra* és *N. Stipcevic*, a belgrádi Irodalomtudományi Intézet igazgatója, ill. osztályvezetője decemberben megbeszéléseket folytattak Intézetünkben a szocialista irodalom kutatása terén való együttműködésünkről. — *M. Malik Mohamed*, a Calicut egyetem Hindi Tanszékének professzora és *Schok Bejpeyi* író, oktatási minisztériumi osztályvezető a KKI vendégeként tartózkodtak Magyarországon decemberben. Intézetünk részéről *Fenyő István* tud. főmunkatárs fogadta őket. — *William Melcher*, a New York-i Syracuse egyetem professzora decemberben Intézetünkben előadást tartott Petrarca politikai szemléletéről.

*

Munkatársaink külföldi tanulmányútjai, előadásai. *Klanczay Tibor* igazgatóhelyettes részt vett a Reneszánszkutató Intézetek és Társaságok Nemzetközi Szövetsége elnökségi ülésén Párizsban, 1974 júliusában. — *Bónis György* tud. főmunkatárs részt vett júliusban